

**Національний юридичний університет імені Ярослава
Мудрого**
кафедра кримінального права
кафедра кримінально-правової політики

**Науково-дослідний інститут вивчення проблем
злочинності**
**імені академіка В.В. Сташиса Національної академії
правових наук України**
відділ дослідження проблем кримінального права
(творчий колектив, що досліджує проблеми кримінально-
правової охорони інформаційної безпеки в Україні)

**Громадська організація «Всеукраїнська асоціація
кримінального права»**
Відокремлений підрозділ в Харківській області

Електронне видання

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ
ПРОЦЕСІВ: СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ТА КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ**

Матеріали VII Міжнародної науково-практичної
конференції
м. Харків, 11 травня 2023 року

Харків
«Право»
2023

УДК 343; 344

Редакційна колегія:

Л. М. Демидова (головний редактор), *Н. В. Шульженко*,
Д. О. Куковинець, *О. С. Попович*

Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінально-правове регулювання: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 11 трав. 2023 р. / [редкол.: Л. М. Демидова (голов. ред.), Н. В. Шульженко та ін.]. Харків : Право, 2023. 383с.

Матеріали рецензовані та надруковані в авторській редакції

ISBN

У збірнику об'єднані матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції за темою: «Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінально-правове регулювання». Це видання висвітлює наукову дискусію щодо сучасних проблем кримінально-правового забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану та в інших кризових ситуаціях. Значна увага приділяється питанням інформаційної безпеки як різновиду. Матеріали форуму також акумулюють наукові судження стосовно правових стандартів Європейського Союзу та особливостей і шляхів їх подальшого впровадження в українське кримінальне законодавство; досвід зарубіжних країн із цих питань; стан і перспективи міждисциплінарних досліджень у сфері правового забезпечення національної безпеки України з проблематики, що пов'язана з кримінальним правом та засобами інших кримінально-правових наук.

Видання розраховане на науковців, викладачів кримінально-правових дисциплін, студентів, практичних працівників, а також читачів, які цікавляться питаннями кримінального права.

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2023

© Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України, 2023

© Громадське об'єднання «Всеукраїнська
асоціація кримінального права»

© Л. М. Демидова, В. І. Борисов, Ю. А.
Пономаренко, С. О. Харитонов та ін., 2023

30 червня 1993 року № 3341-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 22.04.2023).

8. Сметаніна Н. В., Манагарова Є. С. Кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми в умовах гібридної війни. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 209-212.

9. Сметаніна Н. В., Чаплінська О. В. Сучасна стратегія запобігання тероризму в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 2/2. С. 193 – 199.

10. Стратегія боротьби з організованою злочинністю, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.04.2023).

ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Політова Анна Сергіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцентка кафедри
права*

Маріупольського державного університету

*Я хочу сказати всьому світу, що нам потрібний мир –
зупинить війну. Ми повинні гарантувати, що жінки та діти
будуть захищені. Івалтівники повинні бути затримані.
Фелісіте (не справжнє ім'я)*

Сьогодні національна безпека України – це не тільки захист суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, а й захист прав і свобод людини і громадянина.

У Стратегії національної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, відзначено, на нашу думку, важливий аспект: «Низький рівень добробуту породжує зневіру і невпевненість у майбутньому, провокує насильство, що гальмує розвиток та консервує відстань. Особливо небезпечним є укорінення радикальних суспільних настроїв і середовищ, які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму. Злочинність загрожує правам і свободам, законним інтересам людей, суспільства та держави» [1].

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації, розпочата 24 лютого 2022 року, показала нехтування російськими військовослужбовцями норм міжнародного гуманітарного права, а їхні дії – порушення встановленого міжнародного правопорядку. Саме зазначені вище аспекти щодо низького рівня добробуту показали справжнє обличчя громадян країни-агресора та відкрили світу справжнє відношення їх до громадян інших держав через дискримінацію.

Міжнародним співтовариством вже визнаний факт примусової депортації українських дітей. Проте, на превеликий жаль, загальна кількість таких кримінально протиправних діянь як вбивства, катування, зґвалтування, сексуальне насильство точно не відома, оскільки Офісом Генеральної прокуратури України обліковано лише виявлені кримінальні правопорушення.

Відзначимо, що насильство над жінками та дівчатами включає фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство. Такі види насильства називають «гендерно зумовленим насильством» (або «гендерним насильством»), оскільки воно частково розвивається через підлеглий статус жінки у суспільстві. Багато культур мають переконання, норми та соціальні інститути, які узаконюють і, отже, увічнюють (уможливлюють) застосування насильства щодо жінок. Ті вчинки, які мали бути покарані, наприклад, якби були вчинені щодо роботодавця, сусіда або знайомого, часто залишаються латентними, коли чоловіки скоюють їх щодо жінок, особливо в

сім'ї. Саме тому, варто погодитися із Ю.А. Гончаровою, що «принцип гендерної рівності, будучи одним із базових принципів соціальної структури будь-якого суспільства, характеризується не лише анатомо-фізіологічними ознаками людини, за якими різняться чоловіки і жінки, а й соціально-сформованими якостями, котрі необхідно вчасно враховувати в процесі розвитку міжнародного права прав людини та внутрішнього права держав» [2, с. 4].

Досліджуючи питання гендерно зумовленого насильства вчені вважають, що воно обмежується лише насильством щодо жінок. Аргументом такої позиції є те, що у деяких міжнародно-правових актах відзначається саме застосування насильства до жінок та дівчат. Так, наприклад, у Декларації про ліквідацію насильства щодо жінок 1993 р. визначено поняття «насильство щодо жінок», яке включає «будь-який акт насильства, вчинений за ознакою ознаки, який завдає або може завдати фізичну, сексуальну або психологічну шкоду чи страждання жінкам, включаючи погрози вчинення таких актів, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, відбуваються вони у громадському чи в особистому житті» [3]. Разом з тим, «випадки сексуального насильства проти чоловіків та хлопців було задокументовано у щонайменше 25 конфліктних ситуаціях по всьому світу, від Латинської та Центральної Америки, до Африки, Близького Сходу та Азії. Однак точні статистичні дані про сексуальне насильство проти дорослих чоловіків в обставинах конфлікту наявні рідко та майже відсутні для хлопчиків» [4]. Це вказує на те, що в умовах збройного конфлікту гендерно зумовлене насильство є набагато ширшим поняттям і може вчинятися не тільки щодо жінок та дівчат, а й щодо чоловіків та хлопчиків.

Саме в умовах збройного конфлікту відповідно до норм міжнародного гуманітарного права значна частина кримінально протиправних діянь, які утворюють гендерно зумовлене насильство, кваліфікується за ст. 438. Порушення законів та звичаїв війни КК України. Чинна редакція ч. 1 цієї статті передбачає відповідальність за «жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання

цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій» [5].

Однак, виходячи із положень Женевських конвенцій та Додаткових протоколів до них, а також Римського статуту Міжнародного кримінального суду гендерно зумовлене насильство включає:

– b) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи; c) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення; d) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи (ст. 6. Геноцид);

– c) оборнення в рабство; e) ув'язнення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права; f) катування; g) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства; h) переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними, як це визначено в пункті 3, або іншими ознаками, що загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним в цьому пункті, чи будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду (ст. 7. Злочини проти людяності);

– ii) катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти; iii) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю; x) заподіяння особам, які перебувають під владою ворожої сторони, фізичного каліцтва або здійснення над ними медичних чи наукових експериментів будь-якого характеру, які не

обґрунтовані необхідністю медичного, стоматологічного або лікарняного лікування відповідної особи і здійснюються не в її інтересах та які призводять до смерті або серйозно загрожують здоров'ю такої особи чи осіб; ххі) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження; ххіі) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в пункті 2(f) статті 7, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій (ст. 8. Воєнні злочини) [6].

Відзначені нами особливості вказують на те, що кримінально протиправні діяння, які утворюють гендерно зумовлене насильство, також є у таких складах кримінальних правопорушень, передбачених КК України: ст. 433. Насильство над населенням у районі воєнних дій та ст. 442. Геноцид.

Таким чином, виходячи із викладеного, вважаємо, що сьогодні протидія гендерно зумовленому насильству в умовах збройного конфлікту є також питанням національної безпеки, оскільки насильство щодо військовополонених і цивільного населення є грубим порушенням прав і свобод людини та громадянина, а держава є гарантом їх забезпечення. Проте, зазначені нами аспекти кримінально протиправних діянь, які утворюють гендерно зумовлене насильство в умовах збройного конфлікту, зокрема, їх кримінально-правова характеристика та понятійний апарат, потребують подальшого більш глибокого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (дата звернення 01.05.2023).

2. Гончарова Ю.А. Роль та місце принципу гендерної рівності в сучасному міжнародному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 26 с.

3. Declaration on the Elimination of Violence Against Women in 20 December 1993. General Assembly United Nations A/RES/48/104 23 February 1994. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/095/05/PDF/N9409505.pdf?OpenElement> (дата звернення 01.05.2023).

4. Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/miznarodnii-protokol-iz-dokumentuvannia-ta-rozsliduvannia-seksualnogo-nasilstva-v-konflikti> (дата звернення 01.05.2023).

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. Редакція станом на 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 01.05.2023).

6. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 01.05.2023).

ПРО КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА СВОБОДУ ДУМКИ І СЛОВА, НА ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СВОЇХ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Киричко Василь Миколайович,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

15 березня 2022 р. набрав чинності Закон України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», згідно з яким Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнений ст. 111¹ «Колабораційна діяльність». У ч. 1 ст. 111¹ КК була встановлена кримінальна відповідальність за «публічне заперечення